

RECENSIONER

Populärvetenskapligt verk även för experten

Reumatism. 159 sidor.

Författare: Johan Frostegård.

Förlag: Karolinska Institutet University Press

Recensent: Li Felländer-Tsai, professor i ortopedi, Karolinska institutet, Stockholm.

Johan Frostegård har tidigare gjort sig känd som skönlitterär författare till två verk (»Salomos vikarie« och »Ålgarnas vinter«, båda Bonniers). Han har även varit en aktiv skribent inom det evolutionsbiologiska området, där han lättförståeligt förenar genetiska och beteendevetenskapliga resonemang.

Det är därför med stor spänning man nalkas den nyutkomna populärvetenskapliga boken »Reumatism« (Karolinska Institutet University Press). En populärvetenskaplig ansats kan tyckas lätt, men den ställer höga krav på författaren för att läsoplevelsen skall bli jämn och stimulerande för en bredare publik. Det ligger kanske något i rådet till experten att »om man inte kan förklara för en lekman vad man sysslar med i sin forskning så kan man lika gärna avstå från den«.

Johan Frostegård förenar i boken »Reumatism« smidigt odmjukhet inför medicinens komplexitet med strävan efter vetenskaplighet och empiri på ett attraktivt sätt. Han adderar dessutom skickligt den medicinhistoriska dimensionen, vilket ger boken sammanhang och förhöjer traditionellt kvantitativ medicinsk vetenskap med humanism.

Även om boken inte innehåller så många illustrationer finns det flera guldkorn med nytagna bilder av fotografen Lennart Nilsson samt ett antal intressanta medicinhistoriska illustrationer. Johan Frostegård är en trovärdig forskare, kliniker och lärare. I denna roll blir han som populärvetenskaplig författare även en viktig förebild och vägvisare för att balansera medicin, naturvetenskap och humaniora, vilket tydligt framkommer i boken.

Med tanke på att vi lever i rörelseorganens årtionde (The Bone and Joint Decade startade den 13 januari år 2000 i samarbete med bl a WHO) är det extra glädjande med en populärvetenskaplig bok som i högsta grad berör detta ämnesområde. För en ortoped dras den kritiska blicken naturligtvis extra starkt till kapitlen om inflammatoriska ledsjukdomar och artros, vilka för lekmannen framställs på ett tydligt och översiktligt sätt. I kapitlet om benskörhet och reumatisk sjukdom kunde betydelsen av kalktillförsel och D-vitamin möjligen ha nyanserats mot bakgrund av flera nyligen publicerade studier som inte visar någon övertygande effekt på frakturrisk efter tillförsel av kalk och vitamin D (Jackson et al. NEJM 2006;354:669-82, Grant et al. Lancet 2005;365:1621-28, Porthouse et al. BMJ 2005;330:1003). I kapitlet om läkemedel vid reumatiska sjukdomar håller Johan Frostegård läkaretikens fana högt i ett sammanhang där marknadsekonomiska krafter ibland tenderar att erodera etiken med, som han tidigare uttryckt det, »ekonomism, måhända i skön förening med utilitarism – och cynism«.

Sammanfattningsvis är boken »Reumatism« mycket läsvärd. Den utgör ett välinitierat och komprimerat populärvetenskapligt översiktsverk som med fördel kan läsas även av experten, inte minst för den medicinhistoriska skrivningens skull.

Norsk lærobok i psykiatri lämplig också i Sverige

Lærebok i psykiatri. 942 sidor. Omarbetad 2:a utgåva av bokens första tryck 1994.

Författare: Ulrik Fredrik Malt, Nils Retterstøl, Alva A Dahl.

Förlag: Gyldendal Akademisk; 2003. ISBN 82-05-28070-3.

Recensenter: Sven Jonas Dencker, professor hc, och Hans Ågren, professor; båda vid Sahlgrenska akademien, Göteborg.

En ny och helt omarbetad version av en lærobok i psykiatri har kommit på nors-

ka. Den första versionen kom 1994 och hann tryckas i tolv upplagor. Ulrik Malt är primus motor och Nils Retterstøl norsk psykiatris grand old man. Tillsammans med Alva Dahl har de åstadkommit en lærobok som i Norge har ersatt Kringlens psykiatrilærobok. Den borde med sitt evidensbaserade anslag ha förutsättningar att läsas också i Sverige.

Boken känns modern eftersom så mycket vävs samman: ett professionellt bemötande av en patient måste paras med specifika kunskaper. Författarna använder nästan 200 inledande sidor till en arbetsbeskrivning för den som skall kliva in i det psykiatriska kunskapsområdet. Systematiskt behandlas t ex psykiatris historia, psykiatriska förståelsemodeller, kunskapsbaserad psykiatri med definition av olika evidensgrader, beskrivning av den psykiatriska intervjun och undersökningen, neurobiologi och molekylär genetik. Kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder definieras, och skillnader går igenom. Denna blandning är unik för en lærobok i psykiatri.

Psykiatrisk kompetens kräver gnuggning i olika basala referensramar, t ex förståelse av själva sjukdomsbegreppet och personlighetsstörningarna, och om det finns några användbara gränser mellan soma och psyke. Boken ger god handledning i psykiatri, som en konst att lära sig via en nyanserad och patientcentrerad dialog, fjärran från rabblande av diagnoser. Läsaren handleds också att förstå forskningsrapporter och värdera evidens för behandlingseffekter.

På norskt vis behandlas »reaktiva psykos« i ett eget kapitel som betitlats »Akuta och övergående (reaktiva) psykos«. Begreppet har ju varit särskilt omhuldat i Norge och Danmark. Överlappningar till DSM- och ICD-klassifikationerna diskuteras, men en svensk läsare skulle önska en större internationalisering av analysen. Orsak och verkan är besvärliga att definiera i denna grupp, och man saknar kanske en modern diskussion om interaktioner mellan gener och omgivningsfaktorer. Man höjer också ögonbrynen inför författarnas fasthållande vid begreppen »neuros« kontra »psykos«, trots att man direkt förklarar att de är föråldrade. Om neuros helt enkelt står för icke-psykotiska ångest- och impulsstörningar så är allt gott och väl, men varför inte göra slut på förvirringen?

Välskrivna fallvinjetter inleder varje sjukdomsavsnitt, vilket ger tyngd åt den kliniska framställningen. Sättet att diskutera med vinklingar och kommentarer är god pedagogik. Det liknar case-metodik, som gör boken mycket

användbar för en modern student. Innehållsförteckningen är omfattande och visar att boken har ambitioner att vara till nytta för såväl studenter som allmänläkare och psykiatrer under utbildning.

Här finns information om allt från dåtida psykoanalys till framtida genterapi, från behandling med omega-3-fettsyror till den prognostiska betydelsen av »expressed emotions« vid schizofreni. Författarna skyggar inte för ovanliga tillstånd som Briquets syndrom, Capgras tillstånd, Cushings sjukdom, Ganser-syndromet och Münchhausen by proxy.

Språket är skandinavisk norska och erbjuder inga svårigheter för en svensk. Boken är tjock, 942 sidor, och kan brukas långt efter grundstudierna. Vi tycker inte att omfånget avskräcker, och boken kan användas också i Sverige. Norska studenter föredrar den framför alternativa läroböcker. Denna kombinerade läro- och handbok kan användas inom specialistutbildning och andra akademiska utbildningsområden.

En läkares tankar efter sin sons suicid

Henrik. 250 sidor.

Författare: Olle Larson.

Förlag: Häggelunds förlag; 2005. ISBN 91-7123-134-X.

Recensent: Jan Halldin, leg läkare, med dr, Stockholm

Natten efter skolans slut i juni tar Henrik, 17 år, sitt liv. Detta är utgångspunkten för Olle Larsons roman »Henrik«. Henrik är yngst av fyra bröder. Berättarjaget är Henriks pappa, som är läkare. Mamman är biolog.

Hela familjen reste under barnens uppväxttid till olika platser i världen, var under perioder bosatta i Australien, i Kuwait, i Papua Nya Guinea samt på några ställen i Sverige. Fadern tjänstgjorde som läkare medan barnen oftast gick i skolor på familjens olika vistelseorter.

Då familjen åter var etablerad på en

ort i Sverige, begick Henrik självmord genom att inta en ansenlig mängd klorokin – ett malariamedel som barnen tidigare fått med sig för att ta under några veckor när de återvänt till Sverige efter en utlandsvistelse.

På ett avskedsbrev stod det kort: »Förlåt att jag gjorde er så besvikna, Henrik.« På hans skrivbord låg två böcker, varav den ena var »The catcher in the rye« (»Räddaren i nöden« på svenska) av J D Salinger – en klassisk pojkskildring i vilken man kan skönja vissa paralleller med Henrik och hans skolsituation. I betyget, som också låg på Henriks skrivbord, fanns ett streck för Teknisk ritning med »150 timmars oredovisad frånvaro«. Familjen fick aldrig någon signal från skolan angående detta. Under en period blev därför skolan hatobjektet från Henriks bröders sida.

Pappan hade efter Henriks död läst sonens sista skoluppsats, som avslutades med följande ord: »Ibland måste man kanske vistas 40 dagar i öknen eller åtminstone ta ett steg åt sidan för att verkligen kunna se horisonten också.« Pappan följer detta råd, styrkt av sin hustru. Han åker något år efter sonens suicid ut till »öknen«, med motivet att komma bort ett tag. Han vill dessutom testa ett nytt land, Saudiarabien, och också skriva om Henrik.

Bokomslagens insida upplyser om författarens tidigare tjänstgöringar som läkare på olika orter, vilka tycks vara samma orter som beskrivs i romanen. Därför, och också av hur boken i övrigt är skriven, sluter jag mig till att berättelsen måste ha en självbiografisk upprinnelse även om en del kan vara omkastat och omarbetat.

Författaren beskriver på ett trovärdigt och inkännande sätt det känslomässiga kaos som pappan och även den övriga familjen hamnar i, förutom sorg också självanklagelser, svek-, skam- och skuld känslor, efter Henriks suicid. Faderns skam mer än de andras. Familjen sökte varken präst eller psykolog.

Sonens suicid aktualiserar också minnen hos pappan, som förlusten av en nära vän och läkarkollega flera år tidigare.

Vid en läkarmiddag något år efter Henriks suicid säger någon: »Man ska inte flytta på sig, man ska tänka på sig och sina barn och på en stabil miljö, få vänner för livet, det är det, som ger trygghet i tillvaron.« Pappan tiger men reagerar med invärtes ilska och undrar om de sitter och moraliserar över honom.

Pappan försöker hitta olika förklaringar till det som hänt, bland annat utifrån familjens utlandsvistelser. De främmande miljöerna och deras invånare är utförligt skildrade med inslag av humor. En

invändning jag har är att dessa skildringar, med tanke på bokens tema, ibland känns något perifera och tar för stort utrymme.

Bilden av Henrik är något otydlig. Han är intresserad av bland annat musik och böcker. Pappan tycker att Henrik i slutet av sitt liv förändrades och alltmer slöt sig inom sig själv.

Henrik hade rätt i det han skrev i sin sista uppsats. Pappan säger nämligen att efter vistelsen i öknen har hans egen skuld, sorg och bitterhet runnit undan, men vad blir sedan kvar? Det vet han inte säkert.

Vid första genomläsningen hade jag något svårt att alltid skilja ut vad som är nutid (pappans resa ut till öknen efter sonens självmord) och dåtid (berättelserna om familjens tidigare utlandsvistelser). Detta ger en viss splittring i framställningen. Boken har ett livfullt språk med poetiska inslag.

Sammanfattningsvis vill jag rekommendera läkarkåren att läsa denna roman, i vilken en far, som också är läkare, beskriver sina känslomässiga reaktioner och tankar efter sin yngste sons självmord.

Nya upplagor

Följande läroböcker har kommit ut i nya upplagor:

Anatomisk bildordbok. 520 sidor.

Författare: Heinz Feneis' klassiska verk bearbetat och utökat av Wolfgang Dauber.

Förlag: Liber; femte upplagan 2006. ISBN 91-47-05301-1.

Neurologi. 568 sidor.

Författare: Jan Fagius och Sten-Magnus Aquilonius, redaktörer.

Förlag: Liber; fjärde upplagan 2006. ISBN 91-47-05313-5.

Kirurgi. 571 sidor.

Författare: Bertil Hamberger, Ulf Haglund, redaktörer.

Förlag: Liber; sjätte upplagan 2005. ISBN 91-47-05252-X.

Kirurgi. 698 sidor.

Författare: Bengt Jeppsson, Peter Naredi, Hans-Inge Peterson, Bo Risberg, redaktörer.

Förlag: Studentlitteratur; andra upplagan 2005. ISBN 91-44-04355-4.

Öron-, näs- och halssjukdomar, huvud- och halskirurgi. 367 sidor.

Författare: Matti Anniko, redaktör.

Förlag: Liber; tredje upplagan 2006. ISBN 91-47-05310-0.